

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ ФАКТОРАМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто й узагальнено підходи та концептуальні засади формування та реалізації потенціалу у контексті управління розвитком сучасних економічних систем. Окреслено напрямки розвитку підходів в управлінні потенціалом суб'єктів економіки.

Ключові слова: потенціал, фактори, управління, економічні системи, стратегія розвитку.

Динамічність ринкового середовища зумовлює необхідність адаптування методів та інструментарію фінансово-економічного управління наявними ресурсами як сукупним потенціалом економічної системи. У сучасних умовах загальноекономічного середовища ефективне управління процесами формування і реалізації потенціалу відіграє визначальну роль у вирішенні завдання довгострокового функціонування будь-якої господарської системи, "... що надає особливу актуальність питанням організації потенціалу підприємства для запуску механізму виходу з кризи та забезпеченню економічного підйому та інноваційного розвитку" [1, с. 279].

Потенційні можливості сучасних економічних систем, які стають дедалі очевиднішими, явним чином вказують на глобальне набуття цивілізацією типових рис інформаційно-інтелектуального укладу суспільно-економічного середовища загалом і достатньо вираженого стану постіндустріальної економіки зокрема. Новий соціально-економічний устрій вирізняється передусім інтелектуалізацією економіки та набуттям інформаційно-інтелектуальними ресурсами суттєвої складової потенціалу окремої економічної одиниці, галузі, регіону, національної економіки. Виходячи із усталених тенденцій і надалі відбуватиметься зростання ролі нематеріальної складової потенціалу будь-якої економічної системи, а тому управління процесами формування й реалізації потенціалу слід розглядати найважливішим об'єктом менеджменту.

Актуалізація досліджень у сфері потенціалу економічних систем, які функціонують в координатах глобального економічного середовища, набувають особливого значення при побудові моделей розвитку економіки та "посткризової моделі бізнесу". При цьому загально визнаними є постулати, що "стратегічний економічний потенціал визначає стабільність, обсяг, структуру та динаміку економічних ресурсів сучасної економічної системи" [2, с. 55].

У дослідженнях за розглядуваною проблематикою наводиться достатньо обширний параметр реальних управлінських проблем у сфері реалізації потенціалу та науково обґрунтованих теоретико-концептуальних моделей для ефективного забезпечення процесів формування і використання потенціалу господарських систем. При розробленні цієї проблематики науковці й дослідники дотримуються різних базових пріоритетів щодо ключових факторів і чинників впливу на загальний потенціал суб'єкта економіки. Наприклад, вітчизняні вчені О.В. Ареф'єва і Т. В. Харчук акцентують увагу на

залежності ефективності управління потенціалом підприємства від урахування факторів зовнішнього середовища, вказуючи, що "формування потенціалу підприємства є складним динамічним процесом, орієнтованим на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем, а тому, важливо відзначити, які саме чинники обумовлюють розвиток його елементів і впливають на їх збалансованість та ефективність використання" [3, с. 71].

Н. С. Краснокутська у своєму дослідженні звертає увагу на такий фактор як своєчасність реалізації потенціалу, узгоджуючи його з умовами функціонування та розвитку ринкового середовища: "Формалізація цього критерію є окремою теоретико-методологічною проблемою, оскільки уявлення про влучний час реалізації перебуває під сильним впливом суб'єктивних оцінок менеджерів і керівництва, які за умов обмеженої раціональності не завжди правильно оцінюють ситуацію" [4, с. 70].

Незважаючи на значний науково-дослідницький і практичний інтерес до досліджуваної проблематики, суттєві теоретико-методологічні напрацювання у цій сфері зарубіжних і вітчизняних вчених, вони не вирішують усієї сукупності складних проблем, які перманентно виникають в ринкових умовах. Ці проблемні питання стосуються не тільки вітчизняної економіки, а й актуальні у глобальних економічних процесах.

Проблемні питання економічного потенціалу як об'єкта управління в багатьох аспектах не мають достатнього обґрунтування в теоретичних дослідженнях чи емпіричних доказів, а тому відносяться до дискусійних: "Складність потенціалу як об'єкта управління зумовила існування різноманітних авторських наукових підходів до його оцінки" [4, с. 67]. Саме відсутність єдиновизнаного підходу й науково обґрунтованих теоретичних положень оцінювання ефективності управління потенціалом складає невирішену проблему у цій сфері: "Сутністю актуалізації є процеси взаємодії носіїв структурних компонентів потенціалу" [5, с. 245].

Метою статті є розкриття та узагальнення підходів до управління потенціалом економічних систем як головним об'єктом забезпечення можливостей їх довгострокового функціонування.

У сучасній економіці явного виразу набули тенденції інтеграції різнорідних парадигм і самодостатніх концепцій фінансово-економічних ресурсів та капіталу економічних систем різного рівня, що обумовлено сформованою "архітектурою" сучасного ринкового господарства та виробленими принципами ведення

бізнесу, взаємовідносинами на ринках капіталів й інвестицій. Узагальнено розглядаючи процес управління потенціалом“ по суті, мова йде про визначення меж виробничо-відтворювальних процесів на підприємстві, в галузі або регіоні, про умови реалізації деяких граничних стратегічних установок, у межах яких виробничі системи будь-якого рівня не втрачають своєї цілісності” [6, с. 1].

У раніше сформульованих теоріях менеджменту, управління потенціалом господарюючих суб'єктів здійснювалося автономно по відношенню до інших об'єктів: “Виділення потенціалу як об'єкта управління мало місце за часів індустріального суспільства та домінування неокласичних поглядів на підприємство, з одного боку, та принципів операційного менеджменту – з іншого” [7, с. 170]. У сучасних ринкових умовах управління потенціалом є складовою управлінською функцією, оскільки “стратегічне управління потенціалом підприємства на основі виділення та створення його унікальних комбінацій ресурсів і урахуванням результатів пошуку нових можливостей через дослідження потенціалу підприємства та ринку створює передумови готовності підприємства до ринкових змін, збільшує діапазон альтернатив розвитку підприємства” [8, с. 10]. Тобто наявність продуктивних економічних ресурсів і ефективність системи корпоративного управління розглядаються як сукупний потенціал сучасної економічної одиниці.

Формування потенціалу господарським суб'єктом є неодмінною умовою підтримки своєї стійкості і конкурентоздатності на ринках капіталів, інвестицій і товарів, забезпечення передумов інноваційної та інвестиційної діяльності: “Економічний потенціал як синтетична характеристика ресурсних можливостей різної природи визначає кінцеві результати діяльності виробничо-господарських комплексів у їх конкретній формі. Зокрема з урахуванням потенціалу розробляються і приймаються найважливіші управлінські рішення, здійснюється реструктуризація виробництва та вдосконалення механізмів управління” [9, с. 95].

Сучасний етап розвитку ринкового середовища загалом і національної економіки зокрема вимагає адаптування до сформованих ринкових умов науково-

обґрунтованих принципів управління функціонуванням і розвитком господарського суб'єкта у довгостроковій перспективі, що забезпечуються формуванням його стратегічного потенціалу і послідовній реалізації стратегічних напрямків розвитку. При цьому, за результатами дисертаційного дослідження зроблено висновок, що “формування стратегічного потенціалу підприємства і реалізація стратегічних напрямків його розвитку повинні ґрунтуватися на комплексному рішенні проблеми багатоканальності їхнього ресурсного забезпечення” [10, с. 5]. Комплексність управлінської функції у реалізації потенціалу передбачає урахування, крім внутрішніх факторів, зовнішніх чинників рівня використання можливостей підприємства, тобто впливу загальноекономічного середовища на продуктивну спроможність сформованого потенціалу (купівельна спроможність покупців, інвестиційний клімат національної економіки, доступність кредитів тощо).

Визначальним фактором в управлінні потенціалом окремого підприємства виступає економічний розвиток регіону у якому воно розміщене чи розвиток окремої галузі. При цьому “... можна допустити, що економічний потенціал території або галузі перевищує по своїй величині суму економічних потенціалів окремих економічних суб'єктів. Існує і зворотний зв'язок – економічний потенціал підприємства багато в чому визначається економічним потенціалом регіону в якому розташоване підприємство” [6, с. 11]. Взаємозв'язки і взаємообумовленість економічних потенціалів підприємства, галузі, регіону, країни і глобального (транснаціонального) потенціалу наведено на рисунку 1. На теперішній час дедалі більше наукових праць засвідчують статистично значимий зв'язок між продуктивною силою потенціалу окремого суб'єкта економіки та інфраструктурних характеристик регіону і розвитку економіки загалом. Попри те, кількість праць, у яких емпірично досліджено кількісні фактори зовнішнього впливу на величину потенціалу окремої економічної системи, обмежена. Використовувані для таких цілей різноманітні індекси не мають суворо формалізованого характеру.

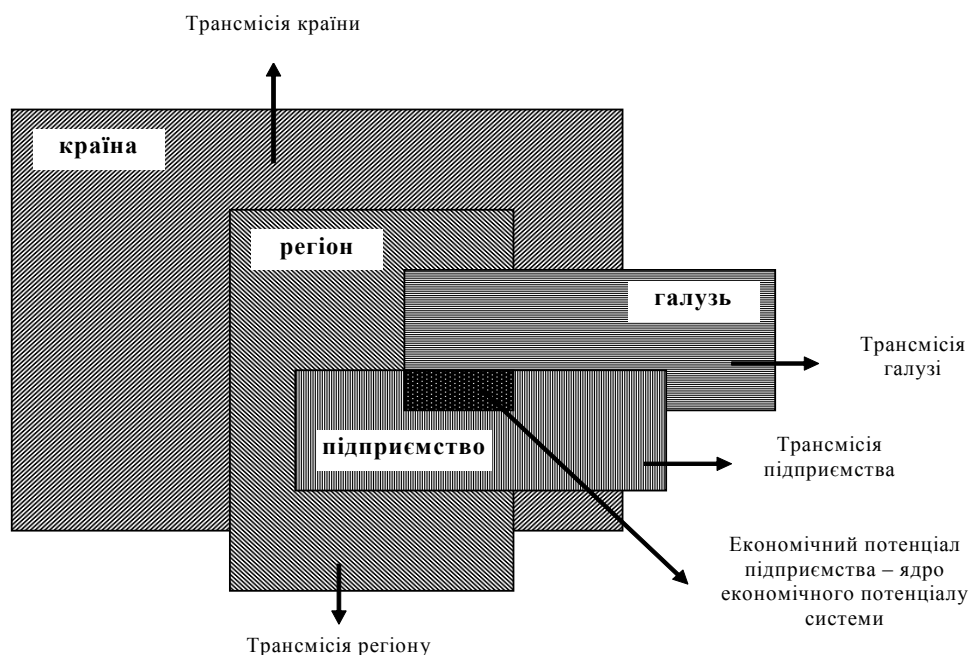

Рис. 1. Співвідношення економічних потенціалів різних ієрархічних рівнів [6]

Інноваційна складова сукупного потенціалу будь-якої економічної системи визначально впливає на її інвестиційну привабливість, позиціонування на ринках капіталів і товарів, забезпечує умови набуття конкурентоздатності у галузі своєї діяльності. Елементи інноваційного потенціалу в дослідженнях обґрунтовуються у різних форматах та критеріальних характеристиках важливості, проте ефективність системи корпоративного управління все ж потрібно розглядати домінуючим фактором в реалізації потенціалу: "Для доведення інноваційного потенціалу до якісного рівня необхідна рушійна сила, основою якої є здатності керівників та персоналу підприємства для ефективної мобілізації вхідного набору ресурсів, для використання сприятливих внутрішніх та зовнішніх можливостей для інноваційної діяльності, передбачення можливих загроз для пошуку резервних ресурсів тощо" [11, с. 164]. Загалом під ефективним корпоративним управлінням розглядають систему, що дозволяє суб'єкту економіки реалізувати свої потенціальні можливості щодо залучення інвестиційних джерел, раціонально спрямовувати наявні ресурси, забезпечувати зростання вартості власного (акціонерного) капіталу. Рейтингові агентства використовують певні методики для оцінки ефективності системи управління, які можуть бути адаптованими у системах управління потенціалом.

Одним із важливих і відправних етапів вироблення адекватних сучасній економіці методологічних засад управління процесами формування й реалізації потенціалу економічної системи є обґрунтування доцільності встановлення загальних принципів ідентифікації параметрів потенціалу суб'єктів економіки, його складових та їх вагомості в узагальненій категорії "економічний потенціал". Методологічна основа парадигми управління потенціалом вимагає розвитку у контексті додаткового агрегування індикаторів, які характеризують чинники і фактори зовнішнього впливу на потенціал економічної системи.

Список літератури

1. Сабадирьова, А. Л. Організаційні основи потенціалу підприємства [Текст] / А. Л. Сабадирьова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 6.Т.3. – С. 274-280.
2. Козловський, С. В. Роль стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем [Текст] / С. В. Козловський // Економіка та держава. – 2010. – №2. – С. 55-58.
3. Ареф'єва, О. В. Економічні засади формування потенціалу підприємства [Текст] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7 (85). – С. 71-76.
4. Краснокутська, Н. С. Методологічні основи оцінювання реалізації потенціалу підприємства / Н. С. Краснокутська // Академічний огляд. – 2010. – № 1 (32). – С. 67-72.
5. Довгань, О. О. Система факторів інноваційного потенціалу підприємства та їх взаємозв'язок [Текст] / О. О. Довгань // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 6. Т.1. – С. 243-247.
6. Лапін, Є. В. Економічний потенціал підприємств промисловості : формування, оцінка, управління [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.07.01 – економіка промисловості / Лапін Є. В. – Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут, 2006. – 36с.
7. Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства як об'єкт управління в перебігу еволюції теорії стратегічного управління / Н. С. Краснокутська // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2009. – № 1. – С. 169-176.
8. Отенко, І. П. Стратегічне управління потенціалом підприємства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.06.01 – економіка,

організація і управління підприємствами / Отенко І. П. – Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Дала, 2006. – 27 с.

9. Мельникова, М. В. Проблеми оцінки потенціалу розвитку виробничо-господарських комплексів [Текст] / М. В. Мельникова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №4. Т.2. – С. 95-98.
10. Сущенко, О. А. Формування стратегічного потенціалу підприємства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами / Сущенко О. А. – Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Дала, 2002. – 19 с.
11. Козловський, В. О. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та основні підходи до визначення [Текст] / В. О. Козловський, І. В. Причепка // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 5. Т.2. – С.160-164.

РЕЗЮМЕ

Яремко Ирина

Экономический потенциал как объект управления факторами развития экономических систем

Рассмотрены и обобщены подходы, концептуальные принципы формирования и реализации потенциала в контексте управления развитием современных экономических систем. Очерченно направления развития подходов в управлении потенциалом субъектов экономики.

RESUME

Yaremko Iryna

Economic potential as object of management of the economic systems factors development

Approaches and conceptual principles of forming and achieving are considered and generalized in the context of management development of the modern economic systems. Outlined directions of development of approaches in the management of subjects of economy potential.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2010 р.